

Om sosialismediskusjonen i høst - til distriktsstyrene.

Sosialismedebatten før forrige landsmøte hadde to viktige svakheter: For det første tok mange kamerater ensidig utgangspunkt i situasjonen i Norge når de skulle vurdere om sosialismen egentlig ville være "bedre" enn kapitalismen. Videre gikk de mer eller mindre ut fra at det Norge vi kjenner i dag, ville eksistere nokså uforandret inn i framtida.

For det andre var det en tendens til å se sosialismen som en virkelig gjøring av alt vi mente var riktig og rettferdig, i stedet for som et beste historisk stadium med sine egne utviklingslover og sine egne motsigelser, med muligheter - men også begrensinger.

Når vi legger opp til studier og diskusjoner av hvordan kapitalismen skaper det objektive grunnlaget for sosialisme og kommunisme som første del av sosialisme-debatten i partiet, er det fordi vi mener det er viktig å komme mange skritt videre i forhold til diskusjonen foran forrige landsmøte. Vi trenger mer konkret kunnskap om kapitalismen og imperialismen i dag, hvilke motsigelser den preges av og Norges plass i dette bildet. Vi trenger å bli bedre til å bruke marxismen for å analysere disse motsigelsene. Bare slik kan vi få en materialistisk forståelse av sosialismens muligheter, og sosialismens problemer.

~~Studiene~~ Studiene og diskusjonene i laga må derfor kombinere skolerin på to områder: 1) Gi økt innsikt i de marxistiske klassikernes analyse av de indre motsigelsene i kapitalismen og imperialismen 2) Gi mer kunnskap om situasjonen i verden og Norge i dag, både økonomisk og politisk.

Når det gjelder punkt 1), er det lagt opp til studier av Engels: "Sosialismens utvikling fra utopi til vitenskap", og utvalgte deler av Lenin: "Imperialismen, kapitalismens høyeste stadium" (se juni nr. av TF). Her legges hovedvekta på motsigelsene i økonomien - særlig den grunnleggende motsigelsen mellom produksjonens samfunnsmessige karakter og den private tilegnelsen. Det er viktig å gå grundig inn på denne motsigelsen og se på hvilke utslag den gir seg, både i Norge og i verden som helhet. Kan denne motsigelsen løses innafor det kapitalistiske og imperialistiske systemets rammer? Men det er også viktig å se på hvordan motsigelsene i den økonomiske basisen fører til at de politiske motsigelsene skjerpes. Lenins "Imperialismen" tar f.eks. opp spørsmålet om imperialistiske kriger og det økonomiske grunnlaget for dem. Han tar også opp og kritiserer ideen om "ultraimperialisme", dvs. fredelig felles utbytting av verden fra de mektigste imperialistmaktene. Dette er viktige spørsmål å diskutere i dag når vi har en svær politisk bevegelse som går inn for "avspenning" mellom supermaktene som en løsning på den truselen krigsfaren representerer for verdens folk. De fire grunnleggende motsigelsene i verden og hvordan disse

u

utvikler seg (se prinsipp-programmet, kapittel 2) bør diskuteres i sammenheng med den økonomiske utviklinga.

Når det gjelder punkt 2), er det ~~XXXX~~ viktig at studielederne oppmuntres til å følge med og plukke fram stoff sjøl. Noe av vitsen med studiene er nettopp å lære folk opp til å analysere det som skjer rundt dem i lys av marxistisk teori. Men det kan likevel være greitt med noen tips:

- Sommerleirinnledningene i 1982 har mye stoff om motsigelsene mellom den 3. verden på den ene sida og de framskredne, industrialiserte landa på den andre. Innledninga tar også opp diskusjonen om kravet om ny økonomisk verdensordning kan realiseres innafor det imperialistiske systemets rammer. Videre tar innledninga opp forholdet mellom Vest-Europa og USA/Sovjet, og ser på det økonomiske grunnlaget for en del av de politiske tendensene blant storborgerskapet i Vest-Europa i våre dager. (Innledninga kan fås ved henv. til partikontoret)

- Røde Fane kommer med et nummer i slutten av august med ~~XXXX~~ stoff fra Dokka-seminaret om sosialismen som ble avholdt i juni. Nummeret inneholder bl.a. en artikkel om den såkalte "Carter-rapporten" om hvordan verden kommer til å se ut i år 2000, og det inneholder en artikkel om hvordan Norge vil påvirkes av den økonomiske krisa i Vesten.

- Røde Fane vil ~~XXXX~~ seinere i høst komme med et nummer om de nye industrilanda i den 3. verden, basert på stoff fra Dokka-seminaret om internasjonal økonomi i mai.

- KK bringer stadig stoff som er relevant for denne diskusjonen - både stoff om utviklinga i den tredje verden (se f.eks. KK for tirsdag 1/6), om rasering av industriarbeidsplasser i Norge (se f.eks. KK for torsdag 1/7), og om raseringa av den norske "velferdsstaten". Følg med - og klipp !

I tillegg utgis det sjølsagt mye litteratur utafor vår egen bevegelse som det er mye å lære av. Tidsskriftet "Vardøger", nr. 12 har f.eks. mye konkret stoff om den økonomiske krisa i verden. "Carter-rapporten" finnes i bokhandelen i engelsk pocket-utgave. Ei anna bok som kan anbefales når det gjelder sammenhengen mellom imperialisme og sultkatastrofer, er Susan George: "How the other half dies" (Pelican 1980).

Studiene og diskusjonene om historisk materialisme som partiet gjennomførte i vår, har utkrystallisert noen motsigelser som med fordel kan følges opp i lagsdiskusjonene i høst. Her tenker jeg på diskusjonen av hvilken rolle utviklinga av produktivkreftene spiller når det gjelder å skape det objektive grunnlaget for sosialisme og kommunisme. ~~XXXXXXXXXX~~
~~XXXXXXXXXXXXXX~~ (Se debatten mellom Ø.G. Holter og Pål Steigan i KK juni/juli). Debatten har bl.a. dreid seg om følgende sitat fra Marx i "Filosofiens elendighet": "De sosiale relasjoner er tett knytta sammen med produktivkreftene. Når de utvikler produktivkreftene, endrer menneskene sin produksjonsmåte, og når de endrer sin produksjonsmåte, måten de skaffer seg sine livsfornødenheter på, så forandrer de alle sine sosiale relasjoner. Håndkverna gir et samfunn med føydherrer, dampmølla et samfunn med industrielle kapitalister." Er dette et ensidig og mekanisk utsagn fra Marx, eller uttrykker det den materialistiske historiske oppfatninga i et nøtteskall? Denne motsigelsen er viktig for hele sosialismediskusjonen, fordi den også angår strategien for overgangen fra sosialisme til kommunisme. Vedlagt følger et par diskusjonsinnlegg fra et lokalt internblad som Æ illustrasjon på hvordan diskusjonene går. I Pål Steigan: "Svar på tiltale" (Oktober 1982) og Tron Øgrims bok om AKP (m-1) og den vestløge maoismens krise (Oktober 1982) vil dere også finne stoff som er relevant for denne debatten.

Andre motsigelser som er dukket opp i diskusjonen, er spørsmålet om en kan tenke seg en statskapitalistisk, krisefri planøkonomi. Vedlagt følger et innlegg om dette som ble holdt på sosialismeseminaret på Dokka.

Studieutvalget.

Innleder på studiekonferansen til DS:

«KAPITALISMEN ER PROGRESSIV, OG HAR PÅ INGEN MÅTE UTSPILT SIN ROLLE, - ENNÅ!»

Kapitalismen er råtten og overmoden for historias skraphaug. Den er et verdensomspennende utbyttersystem som betyr undertrykking av det store flertallet.

Til økonomisk og sosial fordel for et ørene lite monopolborgerskap er de store millionmassene holdt nede i sosial nød. Arbeidsløsheten bare i OECD-landa har kommet opp i det vanvittige antallet av 30 millioner. Alkohol- og narkotikamisbruket griper stadig om seg. Prostituasjon og porno likeså. Overalt skal det tjenes penger uansett kostnadene for dem det går ut over.

U-landa holdes nede i en kunstig underutvikling som skaper sult og underernæring.

I sitt blinde begjær etter maksimalprofitt er kapitalismen i ferd med å ødlegge kloden økologisk. Den gjør det gjennom massiv forurensing, gjennom å ødlegge grunnlaget for verdens oksygenproduksjon (Brasils jungler), gjennom å ødlegge ozonlaget i atmosfæren som stenger ute dødelig stråling, gjennom i rasende tempo å tømme verden for livsviktige, men begrensede ressurser.

Og endelig, supermaktene står i ferd med å kaste veden ut i en ny verdenskrig, mer forferdelig og ødeleggende enn noen gang før.

Det er kommunistenes oppgave å avsløre alt dette for folk. Det er kommunistenes oppgave, gjennom partiet, og utrettelig propagandere sosialismen som det eneste brukbare alternativ til dette pill råtne systemet.

Partiet må benytte enhver anledning til å skape en "sosialistisk folkebevegelse" rundt seg. Denne bevegelsen må bli så stek at den i et av kapitalismens svake øyeblikk kan ta makta, knuse kapitalismen og gjøre ende på de uverdige og menneskelige forholda.

En slik stor revolusjonær bevegelse vil i seg sjøl bety en avgjørende svekkelse av kapitalismen. La oss gå i gang!

II

Kapitalismen er progressiv. Gjennom et par hundre år har den skapt enorme produksjonskrefter, og den har gjort det i et tempo som får tidligere samfunn til å minne om stillestående gjørmehøl og bakevjer.

Visst har dette skjedd til en enorm pris, men historisk framgang og utvikling vurderes ikke etter kostnadene. De måles i produktivkraftenes utvikling!

Skal vi først legge en moralsk standard til grunn, må vi ta avstand fra alt som har skjedd etter urkommunismen ble oppløst. Vi kan ikke fordømme oldtidens slavesamfunn uten samtidig å fordømme grunnlaget for Platon og Aristoteles.

Det er utviklinga av produktivkraftene som er tråden i historia.

Sjøl så forskjellige samfunnsystemene har vært, har de hatt det til felles: Produktivkraftene har alltid utvikla seg.

Det er dette som også har felt dem. Når de nye produktivkraftene ikke lenger kunne bli romma innfor slavesamfunnet eller feudalsamfunnet sine rammer, har disse systema måttet gi tapt for utviklinga. Det nye har utvikla seg i det gamle. Fødselen har alltid vært smertefull, men vellykka. Mora har alltid blitt liggende igjen.

Kapitalismen stanger ved sine grenser, blir det sagt. Det er nok riktig. Det kapitalistiske markedet bøyer alt kne under tyngden av en stadig mer effektiv vareproduksjon. Og produktivkraftene utvikler seg.

Dette gir øket arbeidsløshet og legger press på lønningene. Kapitalismen har voksende problemer med at en stadig dårligere kjøpekraft skal kjøpe en økende vareproduksjon.

Men kapitalismen har på ingen måte utspilt sin rolle, -ennå. Den mest gigantiske utviklinga av produktivkraftene som denne verden har sett, står ennå ved sin begynnelse. I løpet av noen få tiår vil data være utvikla som produktivkraft over hele

registeret.

Et økonomisk system som er i stand til et slikt løft er ikke råttent eller modent for historias skraphaug. Tvert om, det har ennå en stor historisk oppgave foran seg.

Om det sjøl vil kunne bære resultatene, om det vil overleve bittet av sitt eget avkom, det er heller tvilsomt.

At kapitalismen på sikt er dødsdømt, er like sikkert som at den stadige og uopphørlige utviklinga før eller seinere vil måtte avskaffe all knapphet og gi et samfunn hvor all form for utbytting og undertrykking er en umulighet. Det er like sikkert som at en kasta stein faller ned. Det er ikke til å unngå, -det ligger i utviklinga sjøl.

III

Disse to syna er svært forskjellige. De har ulik oppfatning av bl.a. 1) hva som er kommunistenes oppgaver og muligheter under kapitalismen, 2) hva som er forutsetningene for den sosialistiske revolusjonen, og 3) hva som er kommunistenes oppgaver og muligheter i bygginga av sosialismen.

Begge syna finnes i partiet, men er lite avklart, og det er lite diskusjon dem imellom. Dette er et forsøk på å provosere fram en slik diskusjon.

Det skulle være lett nok å kommentere de to syna ved å si at det første underkjenner betydninga av den objektive,

materielle virkeligheten, av den økonomiske utviklinga, mens det andre underkjenner betydninga av klassekampen og den subjektive krafta i historia. Dermed har en plassert seg trygt og godt i mitten og kan håpe på nølende anerkjennelse fra begge sider. Jeg vil i utgangspunktet stille meg innafor det siste synet. Det tar endel standpunkter der jeg sjøl er usikker og ikke har tilstrekkelig teoretisk kunnskap, men jeg er villig til å forsvare dem inntil jeg ser de er feilaktig.

En understrekning vil jeg likevel gjøre. Jeg vil betone sterkere at det nye vokser fram innafor det gamle, at den sosialistiske bevisstheten vokser fram innafor kapitalismen og at dette er grunnlaget for partiet.

Jeg tror imidlertid at de som står for det første synet vil komme til å bli bittert skuffa i trua på hva dette partiet kan utrette under kapitalismen. Det kan utvilsomt få oppslutning i dagskampen, og også, gjennom denne kampen, få flere til å åpne øya for at motsigelsen mellom borgerskapet og arbeiderklassen er av uforsonlig karakter. Alikevel er det en illusjon å tro at noe annet enn en ytterst liten del av arbeiderklassen, for ikke å snakke om andre klasser eller

grupper, vil slutte opp om partiet sine sosialistiske målsetninger så lenge kapitalismen har utviklingsmuligheter. Konfrontert med denne kjensgjerningen tror jeg folk med det først synet vil ha lett for å havne opp i skuffa moralisme over folks manglende evne til å forstå sine egne objektive interesser.

Lenin har sagt et eller annet sted at den sosialistiske revolusjonen betinger to forhold: 1) at de utbytta massene ikke lenger vil tåle mer undertrykking, og 2) at de herskende klassene ikke lenger er i stand til å undertrykke. (Fritt sitert) Jeg oppfatter at det siste går på økonomisk krise.

Skulle det være noe årsaksforhold mellom disse to tinga, så forstår jeg det slik at det første synet setter det første som årsak, mens det andre synet setter det andre som årsak.

Uansett, så oppfatter jeg det slik at det første synet tildeler partiet for store muligheter i å kunne bidra til kapitalismens sammenbrudd.

Samtidig framstiller det partiets oppgaver etter revolusjonen som lettere enn de vil komme til å bli, i og med at det holder fram en utstrakt sosialistisk bevissthet i arbeiderklassen som kanskje den viktigste årsaka til kapitalismens sammenbrudd.

Oktoberrevolusjonen mobilerte massene på parolene "brød", "jord" og "fred". Sjøl om Russland 1917 og kapitalistiske land av i dag (eller rettere av i morgen) på mange måter er vidt forskjellige, vil jeg våge den påstanden at det umiddelbare grunnlaget for massenes revolusjonære handling vil bli av samme karakter. Bevisstheten om de sosialistiske oppgavene vil i hovedsak ligge i partiet i lang tid etter revolusjonen.

Det andre synet understreker vanskelighetene med å bygge sosialismen og de krava som stilles til partiet. Det er ingen andre enn det kommunistiske partiet som kan holde fast de sosialistiske målsetningene og utvikle det etterkapitalistiske samfunnet mot kommunismen. Det er bare partiet som representerer arbeiderklassens objektive interesser opp mot andre klasser og gruppers interesser, og opp mot arbeiderklassens egne, subjektive interesser.

I denne uhyre vanskelige oppgava har partiet bare seg sjøl å stole på. Det vil ikke finnes noen sikre garantier mot at partiet kjører feil, og så vidt jeg kan forstå, ingen objektive mål for om partiet følger riktig eller gal retning mot målet. (Jeg ser det ikke som utelukka at f.eks

Jaruzelski & co. sjøl mener de fortsatt bygger sosialismen i Polen, og at de bare har gjort taktiske brølere.)

Det finnes følgelig muligheter for at partiet skal degenerere. Ikke minst det objektive, materielle grunnlaget muliggjør andre samfunstyper enn det sosialistiske. (Fascistiske, reine statskapitalistiske systemer osv.) Representanter for slike interesser vil uten tvil være til stede både i og utafor partiet, og de vil prøve å utnytte motsigelsen mellom arbeiderklassens objektive og subjektive interesser maksimalt.

Partiet vil derfor være nødt til, på tross av alle farene det innebærer, å bruke alle mulige kanaler til å påvirke arbeiderklassen: Presse, TV, kino, kulturen osv. Partiet må være villig til å inngå kompromisser med arbeiderklassen, gjøre taktiske tilbakeskritt, samtidig som det aldri taper den strategiske målsettingen av syne.

Dette vil være situasjonen. Partiet vil vandre mellom stup i halvmørket mellom natt og dag. Det å ikke ta oppgava er det samme som å gi, i realiteten, fascistiske krefter fritt spill.

Jeg har ført dette lengere enn meningen var for å få med meg konklusjonen:

FØRTS. S. 4.

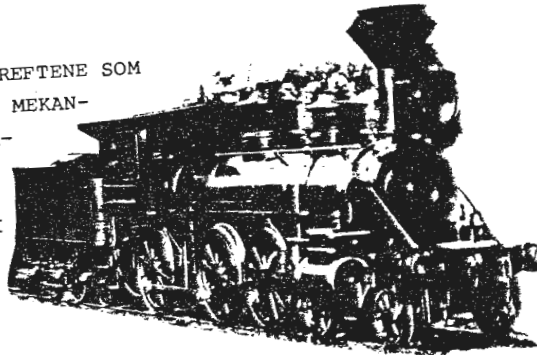
Den viktigste forutsetninga
for å kunne klare denne gigan-
tiske oppgava er at partiet
har det høyest mulige teoret-
iske og ideologiske nivå, at
det har en klassesammensetting
og en klasseinnretning som gjør
det til arbeiderklassens parti.
Dette er livsviktige oppgaver,
og i spørsmålet om teoretisk
skolering ligger vi farlig
langt tilbake. Her må vi beg-
ynne å gjøre noe øyebliklig.

TEORIEN OM PRODUKTIVKREFTENE SOM HISTORIAS LOKOMOTIV ER MEKANISK OG I STRID MED DIALEKTIKKEN.

KAPITALISMEN VIL ALDRI NÅ NOEN GRENSE DER DEN IKKE LENGER ER I STAND TIL Å UTVIKLE PRODUKTIVKREFTENE.

DELSOM KOMMUNISTENE IKKE FYLLER SIN HISTORISKE OPPGAVE VIL ALDRI SOSIALISMEN BLI VIRKELIGGJORT.

DETTE, BLANT MYE MER, TAR "KALLE" OPP I ET LANGT, MEN LIKEVEL LETTFATTELIG INNLEGG SOM RETTER SEG MOT "INNLEDER PÅ DS' STUDIEKONFERANSE" FRA MAI-NUMMERET AV "KAMP OG SEIER".

„KAPITALISMEN ER RÅTTEN, MEN HAR ENNÅ IKKE BLITT SPARKA FRA SCENEN”

Innlederen på studiekonferansen til DS (under kalt Innleder) legger fram to syn i KOS mai. Et mulig standpunkt til disse to syna er etter hans mening at det første (I) "underkjenner betydninga av den objektive, materielle virkeligheten", mens det andre (II) "underkjenner betydninga av klassekampen og den subjektive krafta i historia". Sjøl står han "i utgangspunktet på det siste synet."

Mitt standpunkt er at det første synet er ufullstendig, mens det andre er feilaktig. Jeg vil trekke fram 5 punkter som jeg mener er de groveste feila i det andre synet.

Jeg vil stille motsigelsene skarpt. Jeg vil peke på følger av synet II som Innleder helt sikkert ikke står inne for, og jeg påstår heller ikke noe slikt. Innleder er f.eks. sikkert ikke tilhenger av et partidiktatur. Jeg hevder heller ikke at partiet f.eks. ikke skal drive propaganda overfor arbeiderklassen, men kritiserer den

betydninga Innleder tillegger denne propagandaen.

1. ER KAPITALISMEN PROGRESSIV?

Innleder hevder at kapitalismen fortsatt er progressiv, den "har ennå en stor historisk oppgave foran seg" (s. 9).

Dette synet er i strid med Lenins imperialismeteori. "Renteniststaten er en stat med snyltende og opprøpende kapitalisme", sier Lenin (Imperialismen, s. 143).

Kapitalismen var progressiv bare inntil den hadde utvikla et materielt og tankemessig grunnlag for sosialismen. Dette grunnlaget oppsto under imperialismen, noe som blei bekrefta i Russland i 1917.

Innleders syn er teorien om produktivkraftene som historias lokomotiv. Dette er mekanisk materialisme, og i strid med dialektikken. Det er ikke produktivkraftenes utvikling, men

kampen mellom de to sidene i de grunnleggende motsigelsene under kapitalismen som driver utviklinga framover. Det er kampen mellom kapitalistene om maksimalprofitten som stadig tvinger fram ei utvikling av produktivkraftene. Det er motsigelsen mellom utviklinga av produktivkraftene og produksjonsforholda som til slutt vil tvinge fram sosialismen for å få løst denne motsigelsen gjennom ei djuptgripende endring av produksjonsforholda. Dette er dialektisk materialisme.

Det ligger under i Innleders syn (sjøl om han ikke sier det direkte) at kapitalismen til slutt vil nå ei grense der den ikke lenger har mulighet til å utvikle produktivkraftene videre. Først da vil arbeiderklassen bli subjektivt revolusjonær og kunne gjøre revolusjon.

Etter min oppfatning er dette feilaktig. Kapitalismen vil aldri nå noen slik grense. Et grunnleggende særtrekk ved imperialismen er den ujamne utviklinga i de imperialistiske landa (se Lenin: Imperialismen, del VII). Dette fører til stadige omfordelingskriger som raserer produktivkraft i stort omfang og stadig gir kapitalismen et nytt grunnlag å vokse opp fra. Eks. Tyskland etter 2. verdenskrig.

Vi ser eksempler på at kapitalismen stanger mot grensene på noen områder, men ikke på alle samtidig. Når den stanger mot grensa på ett område, vil jakta etter maksimalprofitt gjøre at kapitalen blir overført til andre bransjer eller land. Kapitaleksporten fra de imperialistiske landa er nettopp uttrykk for dette, ekspansjonismen det samme, som f.eks. Tyskland i 30- og 40-åra.

Landbruket er en slik sektor under kapitalismen. Her er utviklinga av produktivkraftene kraftig hanna over hele verden, av litt ulike årsaker i i-landa og i u-landa.

I u-landa gir produksjonsforholda ikke grunnlag for stordrift og mekanisering. Dessuten er kjøpekrafta for liten, trass i matmangelen.

I i-landa er det stort sett reell overproduksjon på mat. Men produksjonsforholda i verden gjør at det ikke lenner seg å produsere mer for den 3. verden. Eks. USA og EF som stadig må treffe tiltak for å redusere overproduksjonen. Resultat: Kapitalen flytter til andre bransjer.

Et motsatt eksempel: Rustningsindustrien under kapitalismen vil aldri stange mot noen grense.

Etter mitt syn er Innleders syn en mekanisk sammenbruddsteori for kapitalismen som det ikke fins erfaringsgrunnlag for. Tvert imot vil kapitalismen med lovmessig nødvendighet stadig bli kasta ut i kriser og kriger som legger et nytt grunnlag for fortsatt ekspansjon etterpå.

Ifølge denne teorien vil det heller ikke være noen fare for tilbakefall til kapitalismen etter at sosialismen er innført. Kapitalismen har jo for godt utspilt sine eksistensmuligheter. Dette er en sjølmotsigelse i synet til Innleder, som seinere i innledninga er svært opptatt (med rette) av faren for kontrarevolusjon.

Jeg trur faren for kontrarevolusjon vil eksistere under hele sosialismens epoke, men sjølsagt mindre og mindre etterhvert. Men først under kommunismen vil grunnlaget for privat tillegning av merproduktet være borte.

2. MATERIE OG BEVISSTHET OG MULIGHETEN FOR AT ARBEIDERKLASSEN BLIR SUBJEKTIVT REVOLUSJONÆR

Innleder sier: "Det er en illusjon å tro at noe annet enn en ytterst liten del av arbeiderklassen (...) vil slutte opp om partiet sine sosialistiske målsettinger så lenge kapitalismen har utviklingsmuligheter." (s. 10.) "Bevisstheten om de sosialistiske oppgavene vil i hovedsak ligge i partiet i lang tid etter revolusjonen." (s. 11.)

Jeg mener dette synet er feilaktig. De 4 grunnleggende motsigelsene i verden blir stadig skarpere. (Kanskje er det også en 5. grunnleggende motsigelse: Mellom produktivkraftene og virkningene av dem på naturgrunnlaget, de økologiske konsekvensene?)

Dette fører til et stadig skarpere krav om å løse dem. Dette behovet er materielt, i den forstand at å løse motsigelsene er nødvendig for å dekke massenes elementære behov. Det vil derfor nødvendigvis også få subjektive uttrykk og politiske/organisatoriske følger.

Denne historiske tendensen får midlertidige tilbakeslag fordi borgerkapet klarer å lede den på avveier: Sosialdemokrati, fascisme, moderne revisjonisme. Dette vil sikkert skje også i framtida, kanskje i nye former.

Men oppsamla erfaring vil etterhvert gjøre det klart for stadig flere at kapitalismen som system hindrer ei løsning. Denne innsikten er sjølsagt nødvendig for at folk blir revolusjonære, og er en historisk, langsiktig tendens.

Den vil bli styrka når stadig flere land blir sosialistiske, og svekka ved negative eksempler som f.eks. Sovjet.

En arbeiderklasse som bare slåss for dagskrav som brød, jord, fred, vil ikke kunne gjennomføre en revolusjon der den borgerlige staten blir styrta, ei handling som går langt ut over å innfri disse dagskrava, og opprette proletariatets diktatur.

Jeg kan ikke forstå hvordan en arbeiderklasse som bare har dagskravbevissthet kan gjøre revolusjon imot den borgerlige staten. Dersom Innleders teori er rett, må partiet ha gjort dette aleine sammen med bare en ytterst liten del av arbeiderklassen f.eks. i Russland 1917.

Men det var opplagt ikke slik det skjedde, og den russiske imperialismen hadde heller ikke stanga mot grensene i 1917. Den tyske imperialismen var i ferd med å bli knust (midlertidig), og veien lå sånn sett åpen for fortsatt imperialistisk utvikling i Russland.

Konklusjon: Historiske erfaringer viser at Innleder tar feil på dette punktet. En følge av synet hans må nødvendigvis bli reformisme i partiet: Grunnlaget for revolusjonen vil aldri oppstå siden kapitalismen alltid vil ha utviklingsmuligheter og vi derfor vil se det som hensiktsløst å drive massepropaganda for sosialisme og revolusjon.

Kapitalismen har med nødvendighet frambrakt sosialismen både som idé og som virkelighet, og følgelig sosialister og kommunister. Men dersom disse ikke fyller sin historiske oppgave og driver propaganda for den vitenskapelige sosialismen, vil sosialismen heller aldri bli virkeliggjort.

Innleder snur saka på hue: Kapitalismen har utviklingsmuligheter så lenge arbeiderklassen ikke er subjektivt revolusjonær, men når dette skjer, ligger den farlig nær grensa. Det objektive grunnlaget for at dette skal skje, legger borgerskapet sjøl. Men å utnytte dette objektive grunnlaget er det vi som må gjøre.

En teori om at det er umulig å innføre sosialismen under de rådende forholda vil nødvendigvis føre til at sosialismen ikke blir innført så lenge denne teorien står grunnen, uansett om teorien er riktig eller ikke.

3. GRUNNLAGET FOR OPPSLUTNING OM SOSIALISMEN

Innleder sier: "Bevisstheten om de sosialistiske oppgavene vil i hovedsak ligge i partiet i lang tid etter revolusjonen. (...) Det er ingen andre enn partiet som kan holde fast de sosialistiske målsettingene og utvikle det etter-kapitalistiske samfunnet mot kommunismen." (s. 11.)

Dette synet innebærer at propandadaen fra partiet er den viktigste grunnen til at arbeiderklassen slutter opp om sosialismen etter revolusjonen. Det er også den eneste grunnen Innleder nevner.

Dette er idealisme etter min oppfatning. Det viktigste grunnlaget for at folk slutter opp om sosialismen vil være at (eller om) den klarer å tilfredsstille det folk oppfatter som sine viktigste materielle og samfunnsmessige behov. Å dekke disse behova er forutsetninga for at folk vil slutte opp om sosialismen i lengden. Erfaringene fra de sosialistiske landa bekrefter etter mitt syn dette.

Det kan sjølsagt tenkes at det sosialistiske samfunnet ikke klarer dette i kortere eller lengere tidsrom. Det er derfor viktig å etablere stabile styreformene under sosialismen tilsvarende hva borgerskapet har klart under kapitalismen.

Stalin formulerer dette som en økonomisk grunnlov for sosialismen: "Å trygge maksimal tilfredsstillelse av hele samfunnets stadig voksende materielle og kulturelle behov ved en uavbrutt øking og forbedring av den

sosialistiske produksjonen på grunnlag av høgt utvikla teknologi." (Sosialismens økonomiske problemer i USSR)

4. PARTIET OG MASSENE

Innleder sier: "Det er bare partiet som representerer arbeiderklassens objektive interesser opp mot andre klasser og gruppers interesser, og opp mot arbeiderklassens egne, subjektive interesser. I denne uhyre vanskelige oppgava har partiet bare seg sjøl å stole på." (s. 11.)

Dersom dette synet er korrekt, mener jeg vi må gå inn for partiets diktatur og ikke proletariatets diktatur. Dette synet strider mot partiteorien, og det strider mot Maos teori om masselinja. Mao understreker gang etter gang at partiet må ha tillit til massene.

Hele ML-teorien er jo nettopp en vitenskapelig teori som er bygd på de arbeidende massene, først og fremst arbeiderklassens, kollektive erfaringer som klasse(r).

Jeg nevnte foran at det er vanskelig å tenke seg en revolusjon uten at en stor del av arbeiderklassen er subjektivt revolusjonær. Dette innebærer nettopp at den har endra sine subjektive oppfatninger i samsvar med sine objektive klasseinteresser.

Jeg tror Innleder undervurderer arbeiderklassens evne til å sette sine egne erfaringer i system.

Det er også mulig at etterhvert som imperialismen blir svekka av den 3. verdens kamp, blir mulighetene for å kjøpe opp et arbeideraristokrati dårligere. Dette vil undergrave sosialdemokratiet som ideologi og som politisk retning.

I motsetning til Mao blir følgen av Innleders syn at partiet hele tida må ha mistillit til arbeiderklassen fordi den vil være prega av kortsiktige, subjektive interesser som vil være skadelige for utviklinga av sosialismen.

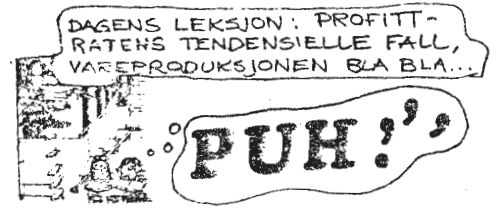
5. TEORIEN SOM RETTESNØR FOR HANDLING

Innleder sier: Det finnes "ingen objektive mål for om partiet følger riktig eller gal retning mot målet." (s. 11.)

Her mener jeg Innleder undervurderer ML-teorien som rettesnor. Det er utvilsomt riktig at teorien idag er svært mangelfull som slik rettesnor for utviklinga av sosialismen, både når det gjelder økonomien og klassekampen. Disse manglene gjør at Kina er nødt til å prøve seg fram og eksperimentere for å finne de rette metodene. På den andre sida vil slike eksperimenter gi det erfaringsmaterialet som trengs for å videretvikle teorien, gjøre den mer vitenskapelig og mer holdbar.

Dette krever at arbeiderklassen tilegner seg den vitenskapelige sosialismen og ikke bare ser på sosialismen som (utopisk) idé. Det vil ikke være nok at partiet behersker denne teorien. Dersom dette ikke skjer, vil utviklinga av teorien sakke akterut for den økonomiske utviklinga og de spørsmåla den stiller, og sosialismen vil lide nederlag. Jeg tror dette vil gjelde i vel så stor grad i den første tida etter revolusjonen som seinere når sosialismen har blitt mer etablert som økonomisk system.

Kalle

Må kapitalismens sammenbrudd føre til sosialisme ?

(Diskusjonsinnlegg fra sosialismeseminarer på Dokka)

Marx og Engels kom til at kapitalismen før eller siden må gå under og må bli avløst av sosialismen og seinere kommunismen.

Deres to hovedargumenter for dette standpunktet var såvidt jeg kan se følgende:

- 1) Motsigelsen mellom produksjonens samfunnsmessige karakter og den private, ~~XXXXXX~~ kapitalistiske eiendommen til produksjonsmidlene og til-egnelse av produktene.
- 2) Utarmingingen av proletariatet, som de mente bare ble verre og verre og måtte føre til revolusjon (Egentlig et resultat av den første mot-sigelsen).

La oss se på det første argumentet. Hvordan ytrer denne mot-sigelsen seg ? For det første ved at alle kapitalister prøver å inves-tere i det som er mest profitabelt, alle prøver å selge mest, og alle prøver å betale sine arbeidere minst. Dette fører jevnlig til overpro-duksjon, arbeidsløshet, krise.

For det andre ved at helt nødvendige samfunnsoppgaver som må løses kollektivt og gir lite profitt, enten forblir ugjort eller får lite ressurser. Dette ser vi mest ekstremt i USA.

Marx og Engels hevder ut fra dette at moderne produktivkrefter krever en sosialistisk planøkonomi. Ja, gjør de det ? At de synes å kreve en planmessig styrt økonomi er jeg enig i. Men må den være sosia-listisk, en økonomi uten utbytting ? Hvorfor er et relativt stabilt, planøkonomisk klassesamfunn utenkelig ? Jeg kan ikke se at Marx og Engels svarer på det spørsmålet, og jeg synes ingen andre har svart overbevisende på det siden. Så jeg kaster det fram som et spørsmål: Hvorfor ikke ?

Går vi tilbake til Marx' argumenter og sammenlikner med den fak-tiske utviklinga i de sentrale kapitalistiske land, så ser vi at det siste momentet, utarminga av proletariatet, det har ikke slått til. Tvert imot, proletariatet har i alle industrialiserte land tilkjempet seg en drastisk bedring av levestandarden. Dette har stabilisert sys-temet (I øyeblikket blir levestandarden igjen redusert i mange land, men som helhet har den gått mye opp i dette hundreåret). Derimot har Marx og Engels fått helt rett i at kapitalismens motsigelser måtte tvinge fram økende monopolisering og økende statskapitalisme . Sam-tidig har de fleste land der vi fikk en sosialistisk revolusjon falt tilbake til nye klassesamfunn, til statskapitalisme.

Dermed er statskapitalismen blitt en av de dominerende samfunns-former i verden i dag. Og jeg slipper ikke fri fra spørsmålet: Er lov-messigheten i dette større enn vi tror ? Peker dagens ulike stats-kapitalistiske samfunn nettopp hen mot en relativt stabil type klasse-

samfunn med en slags planøkonomi ? Kan vi gå mot en statskapitalistisk historisk epoke ?

Alle statskapitalistiske land har problemer. De har problemer med klassekamp, som alle utbyttersamfunn. De har problemer med å få økonomien til å fungere, men mange av disse problemene synes å være av samme type som sosialistiske planøkonomier har slitt med i forhold til kapitalismen: Mangel på fleksibilitet, for lite teknologisk nyskaping osv. Likevel: Er det ikke faktisk statskapitalismen som går sin seiersgang over verden ?

Nå sa jeg verden. Og da må jeg si mer. For flytter vi perspektivet fra det enkelte land til verdenssamfunnet, blir bildet forandret. Internasjonalt er det alt annet enn stabilisering av systemet. Det kapitalistiske verdensmarkedet er like anarkisk som noen gang. Den internasjonale økonomiske krisa herjer på nytt. Imperialismen er lenger utvikla enn noen gang før, og sannsynligheten taler for en storkrig som kan bli så ødeleggende at den gir hele den nordlige halvkule en langvarig knekk. Forholdene i den tredje verden blir verre og verre. Det må føre til opprør, større og større opprør. At mange av disse opprørene kommer til å føre til forsøk på å bygge sosialismen, med inspirasjon fra Sovjets og Kinas oppbygging, er jeg overbevist om. Men det kan som kjent godt ende i statskapitalisme.

Verden er svanger med krig, med opprør, med samfunnsomveltning i mange land. Men er den svanger med sosislisme ?

Nils.

I "Sosialisme fra utopi til vitenskap" skriver Engels:

Den materialistiske historieoppfatninga har som utgangspunkt at produksjonen er grunnlag for all samfunnsordning, og nest etter produksjonen er det byttet av produkter. Den har som utgangspunkt at i alle samfunn som forekommer i historia har fordelinga av produkter, og dermed delinga av samfunnet i klasser og stender, blitt innretta etter hva og hvordan det blir produsert, og hvordan det som blir produsert blir bytta. Derfor må en ikke leite etter de egentlige årsakene til samfunnsmessige forandringer og politiske omveltninger i hodene på folk, ikke i folks voksende innsikt i sannhet og rett, men i endringer i produksjons- og byttemåtene. De er ikke å finne i filosofien, men i økonomien til epoken det dreier seg om.

Vi skal her forsøke å konkretisere dette gjennom eksempler fra Norgeshistorien. Vi har tatt for oss en av de mest framtreddende materialistiske historikerne i Norge, Andreas Holmsen, og lar han fortelle om to store endringer av produksjonsmåten i Norge, nemlig jerntilvirkinga og oppgangssaga. Sitatene er henta fra boka "Norges historie, fra de eldste tider til eneveldets innførelse i 1660", Universitetsforlaget, Oslo 1961.

JERNET OG GÅRDSBRUKET

Hverken til framstillingen eller tilvirkingen av jernet trengte en fagfolk; begge deler kunne de fleste klare på egen hånd. I så måte skiller den eldste norske «jernindustrien» seg altså skarpt fra vår tids industri. Men den betydning det fikk for menneskene at jernet kom i alminnelig bruk, kan en godt sammenligne med virkningen av den moderne maskinteknikken. Også de første jernredskapene betydde en mangedobling av menneskenes yteevne, en revolusjonerende utvidelse av deres herredømme over naturen. En gradforskjell er det visstnok. Men vi kan iallfall si at i den materielle kulturs historie setter den første jernbrukende tiden et dypere skille enn noen annen periode like til maskinalderens gjennombrudd i det 19. århundre.

I Norge gjorde jernredskapene det på én gang mulig å drive virkelig gårdsbruk og å bygge sjøgående båter. Ingen ting viser bedre enn det hvilken rolle jernets framtredden spiller i vår historie. Sjøfarten ble en bestemmende utviklingsfaktor i viktige deler av landet allerede før vikingtiden; det skal straks bli nærmere tale om det. Gjennom gårdsdriften kunne nordmennene endelig ta sin jord i full besittelse. Med øks og hakke av jern og jernskodd plog kunne de rydde og dyrke så mye nytt land de ville; med sigd og ljå og lauvkniv kunne de høste korn og samle før i rikelig mengde. Bedre hus kunne bli bygd for folk og fe,

store buskaper kunne holdes vinteren igjennom, og innmarka kunne gjødsles og brukes år etter år, om den ikke var stor nok til å gi plass for et skiftende stykke hvilejord.

Alt dette kunne gjøres, og det ble også gjort i en slik utstrekning allerede i eldre jernalder at det dominerer hele tidens historie. Av oldfunn og gårdsnavn — som nå først viser nær innbyrdes sammenheng — kan vi se hvordan den faste bosetningen brer seg i jordbruksdistriktene og trenger oppover mot fjellet, utover mot havet og nordover mot kulden og mørket, så langt som gode dyrkingsvilkår fantes. Og det er ikke lenger et folk på grensen av eksistensmuligheten vi møter; det er velbergede bønder med evne til kulturell utvikling og mottagelighet for nye impulser utenfra. Det primitive fangst- og jordbruksfolket fra keltertiden ble gjennom jernet og gårdsbruket som helhet løftet opp på et høyere nivå.

(s. 62 - 63)

En kjenner i Norge ca. 1000 gårdsnavn på vin, 1000 på heim, 2000 på land, 900 på setr og 2500 på stader. Av land-navnene stammer kanskje halvparten, av setr- og stader-navnene de aller fleste fra yngre jernalder; men til gjengjeld er minst et par tusen gårder med navn av typen Nes og Vik og en lang rekke andre utvilsomt eldre, og mange eldgamle navn er nå gått tapt. Vi kan derfor trygt si at jernet på vel 500 år skapte mellom fem og ti tusen av de revolusjonerende nye økonomiske og sosiale institusjoner som gårdene var her i landet.

(s. 65)

OPPGANGSSAGA OG TRELASTNERINGA

På Vestlandet, i Bergen og Stavanger, var det fiskehandelen som lokket innvandrerne; i Østlandsbyene var det trelasthandelen, i Trondheim begge deler.

Trelasthandelen var en ny rikdomskilde i Norge, men den ble snart vel så viktig for landet og vel så lokkende for kapitalen som fiskehandelen. Det var to ting som gjorde det: vannsaga og et voldsomt økende trelastbehov i Vest-Europa.

I eldre tid hadde de laget bord og planker med øks, og det var ikke stor handel med de dyre «hoggen-bordene», for hvert land klarte seg mest selv. Men med den store omleggingen og utvidelsen av verdenshandelen omkring år 1500 ble det annerledes. Nå fikk de skogfattige eller skogløse Nordsjølandene, særlig Nederlandene; bruk for veldige mengder av planker og bord — til skip, hus og diker ut mot havet. Nederlenderne hentet mest skurlast i Østersjølandene, men under det spente forholdet til Danmark i 1520- og 30-årene falt det vanskelig, og da søkte de til Norge.

Her ble kjennskapet til vannsaga alminnelig utbredt nettopp omkring 1520, så masseproduksjon av bord ble mulig, og den store etterspørselen gjorde at nyheten bredte seg med rivende fart. Nederlenderne søkte mest til Østlandet og Sørlandet, og de stanset ikke Norgesfarten etter freden med Danmark 1544; det ble da til at de tok visse sorter last i Norge, andre i Østersjølandene. Særlig fra omkring 1570 steg eksporten til Nederlandene sterkt. Da var sagbruksdriften i full gang også på Vestlandet, der

skottene var de viktigste avtakerne. Mot slutten av hundreåret kom endelig Møre og Trøndelag med. Sagblad hvinte, og trelastskuter kom og gikk langs hele kysten.

Blant disse skutene møter en på 1500-tallet og ennå et stykke framover så godt som ingen norske. Det var avtakerne som selv hentet trelasten i Norge, fraafor alt nederlenderne. Når krig hindret dem i å møte fram, svant trelasteksporten fra Øst- og Sørlandet inn til en ubetydelighet. Nordmennene hadde enuå ikke skip til å klare den selv. Først vel hundre år etter at vannsaga var blitt kjent i Norge, hadde de rikeste norske borgerne nådd så langt at de kunne sende ut en nevneverdig del av trelasten sin med egne skip. Dette hang sammen med viktige endringer i produksjonsforholdene.

Til å begynne med var sagbruksdrift nærmest en binnæring på embetsgårder, adelsgårder og større bondebruk ute ved kysten. Det kostet ikke stort å sette opp en enkel oppgangssag — en fikk et sagblad for et par aut. Mange lensherrer drev også større sagbruk for kongens regning. Alle disse større og mindre sagbrukseierne solgte for det meste lasten direkte til de fremmede skipperne i uthavnene; bare en liten del gikk gjennom borgerne i byene.

Dette kunne gå så lenge det var overflod av skog nær kysten — både bønder og andre forsynte seg i kongens og kirkens skoger uten innsigelse. Men i tiden omkring, og nærmest etter år 1600 begynte kystskogene å tynnes ut over hele landet, og da gikk grunneierne her ute til hogstforbud for leilendingene og krevde drøye leieavgifter av sager som sto på deres eiendom. Sagbruksdriften ble vanskeliggjort for alle som ikke eide grunn eller pengekapital.

Men enda større betydning fikk det at det ble innlandskogene som nå måtte gi en større del av trelasten — skogene oppover langs de store elvene på Østlandet, Sørlandet og i Trøndelag. Tømmeret derfra måtte fløtes lange veier, og det nødvendiggjorde elverensing, lensebygging og mye annet som kostet penger. Dermed var de kapitalsterke borgernes tid inne: de kjøpte opp skoggårder innover i landet og bygde store sagbruk ved elvemunningene eller på laglige steder lenger oppe — som ved nordenden av Øyern, der det bare var et par mil å kjøre plankene til Oslo. Denne konsentrasjonen av sagbruksdriften førte til at også trelasthandelen ble samlet på få hender: hos de rikeste borgerne i byene. Det var disse storeeksportørene som etter hvert begynte å skaffe seg skip så de kunne frakte lasten selv i konkurranse med utlendingene.

(s. 434-436)

Legg merke til at Holmsen med sine store detaljkunnskaper om framveksten og utviklinga av det norske gårdsbruket, bruker uttrykket: "jernet skapte mellom fem og titusen av de revolusjonerende nye økonomiske og sosiale institusjonene som gårdene var her i landet." Dette betyr verken at han undervurderer menneskets rolle eller synes det er uinteressant å se på kampen mellom høvdingene, mellom kirken og kongen eller mellom f.eks. birkebeinerne og kong Magnus. Men han viser at jernet og den produksjonsmessi

revolusjonen som fulgte av det var den avgjørende forutsetninga for at forholda mellom menneskene endra seg og dermed det materielle grunnlaget for den klassestaten som vokste fram på tuftene av det gamle attesamfunnet.

Legg også merke til at Holmsen i det andre eksemplet på den ene sida viser at en produksjonsteknologi som oppgangssaga var forutsetninga for store samfunnsmessige endringer, samtidig som han peker på at når denne teknologien etterhvert krevde mer kapital, så "så var de kapitalsterke borgernes tid inne". Her ser vi nettopp det dialektiske forholdet mellom produktivkrefter og produksjonsforhold. Marx og Engels er inne på akkurat det samme i Manifestet når de skriver om at dampmaskinene og spinnemaskinene la forholda til rette for de rikeste, de med kapital til å erverve disse nye produksjonsmidlene.

PS

I en del debattartikler skrives det om at sosialismen ikke er et "sjølstendig sosialt og økonomisk system, men et overgangssamfunn mellom kapitalisme og kommunisme". Hva menes med dette? Hvilken teoretisk bakgrunn finnes det for å si dette? Hvilke konsekvenser få en slik analyse for vurderinga av sosialismen? Vi har her tatt med et utdrag fra Lenins "Staten og revolusjonen" der han forklarer sosialismens historiske rolle og dens begrensninge. Han kommer også inn på hva som er forutsetningene for en overgang fra sosialismen til kommunismen, eller fra "den lavere til den høyere fase av kommunismen".

Først Marx' berømte ord om proletariatets diktatur som en overgangsperiode:

"Mellom det kapitalistiske og det kommunistiske samfunnet er det en periode av revolusjonær omdanning av det ene til det andre. Til dette svarer også en politisk overgangsperiode der staten ikke kan være annet enn proletariatets diktatur."

Marx: Kritikk av Gotha-programmet.

LENIN: Staten og revolusjonen, kap 5, s.112 -124 i Oktobers utg.: Lenin, utvalgte verker, bind 8.

3. DEN FYRSTE FASEN I DET KOMMUNISTISKE SAMFUNNET

I *Kritikken av Gotha-programmet* går Marx i detalj for å motprova ideen til Lassalle om at arbeidaren under sosialismen vil få det «uinnskrenka» eller «samla produktet av arbeidet sitt». Marx syner at ut frå den samla produksjonen i samfunnet, må det dragast eit reservefond, eit fond til å utvida produksjonen, eit fond til å byta ut nedslite maskineri og så frametter. Frå forbruksmidla må det så dragast eit fond til administrasjonsutgifter, skular, sjukehus, aldersheimar og så frametter.

I staden for den tåkete, uklære, allmenne frasen til Lassalle («Arbeidaren skal få det samla produktet av arbeidet sitt»), gjer Marx eit nøkternt overslag over korleis det sosialistiske samfunnet skal utføra oppgåvene sine. Marx går så over til å analysere *konkret* livsvilkåra i eit samfunn der det ikkje finst nokon kapitalisme, og

«Det vi har å gjera med her (når vi analyserer programmet til arbeidarpartiet) er eit kommunistisk samfunn, ikkje som det har utvikla seg på sitt eige grunnlag, men tvert imot nett slik det veks ut or det kapitalistiske samfunnet. Det ber såleis på alle vis, økonomisk, moralsk og intellektuelt, framleis fødselsmerke frå det gamle samfunnet som det er kome ut or morslivet på.»*

Det er dette kommunistiske samfunnet, som nett har kome ut i dagslyset frå morslivet til kapitalismen, og som på alle vis ber fødselsmerke frå det gamle samfunnet, som Marx kallar den «første» eller lågare fasen av det kommunistiske samfunnet.

Produksjonsmidla er ikkje lenger privateigedom til einskildindivid. Produksjonsmidla høyrer heile samfunnet til. Kvar samfunnsmedlem gjer ein viss del av det arbeidet som trengst for samfunnet, og får ei kvittering frå samfunnet på at han har gjort ei viss mengd arbeid. Og med denne kvitteringa får han ei tilsvarende produktmengd frå det offentlege lageret med forbruksvarer. Etter at det er drege ut så mykje arbeid som det skal gå til det offentlege fondet, får kvar arbeidar difor like mykje frå samfunnet som han sjølv har gjeve det.

Etter alt å døma rår «likskapen» åleine.

Men då Lassalle såg for seg ei slik samfunnsordning (som til vanleg vert kalla sosialisme, men som Marx nytta nemninga første fasen i kommunismen om) og sa at dette er «rettferdig fordeling», og at dette er «likeretten alle har til eit likt arbeidsprodukt», då tek Lassalle feil, og Marx avslører mistaket.

«Difor», seier Marx, samsvarar «likeretten» i dette tilfellet *framleis* med «borgarleg lov» som *inneber ulikskap*, slik all lov gjer. All lov går ut på å nytta eit likt mål på *ulike* folk, som i røynda ikkje er sameleis og ikkje kan målast over same leisten. Difor gjer «likeretten» vald på likskapen, og han er urettferdig. I røynda får kvar og ein som har gjort like mykje samfunnsarbeid som ein annan ein like stor del av samfunnsproduktet (etter dei frådraga som er nemnde ovanfor).

Men folk er ikkje like. Ein er sterk, ein annan veik, ein er gift, ein annan ikkje, ein har fleire, ein annan færre born, osfr. Og slutninga Marx dreg er denne:

«... Med same arbeidsytinga og fylgjeleg ein like stor del i forbruksfondet til samfunnet, kjem ein i røynda til å få meir enn ein annan, ein vert rikare enn ein annan, osb. For å unngå alle desse mistilhøva må retten i staden for å vera lik vera ulik.»

Første fasen i kommunismen kan difor enno ikkje syta for rettferd og likskap. Ulikskaper, og urettferdige ulikskaper i rikdom vil framleis vara ved. Men det vil verta umogleg for eit menneske å *utbytta* eit anna, for det vil vera umogleg å fa hand om *produksjonsmidla* — fabrikkane, maskinane, jorda osb. — og gjera dei til privat eigedom. Når han knusar dei småborgarlege, uklåre frasane til Lassalle om «likskap» og «rettferd» *allment*, peikar Marx på *utviklingsleia* for det kommunistiske samfunnet, som er *tvinga* til å avskaffa først *berre* den «urettferda» som ligg i at einskildmenneske har fått hand om produksjonsmidla, og som *ikkje er i stand til* å setja til sides den andre urettferda straks,

som går ut på at forbruksvarane vert fordelte «i samsvar med den utførte arbeidsmengda» (og ikkje i samsvar med trong).

Vulgærøkonomane, medrekna dei borgarlege professorane og «vår» Tugan, lastar støtt og stendig sosialistane for å gløyma at folk er ulike, og for å «drøyma» om å ta bort denne ulikskapen. Men som vi ser, provar eit slik klagemål berre kor umåteleg uvitande dei borgarlege ideologane er.

Marx tek ikkje berre sær sær nøyereknande omsyn til at folk er nøydde til å vera ulike. Han tek og omsyn til at om produksjonsmidla vert gjorde om til offentleg eigedom (det som til vanleg vert kalla «sosialisme»), *fjernar ikkje det* åleine manglane ved fordelinga og ulikskapen i «den borgarlege retten» som *framleis rår* så lenge produkta vert fordelte «i samsvar med den utførte arbeidsmengda». Og Marx held fram:

«Men desse veikskapane er ikkje til å unngå i fyrste fasen av det kommunistiske samfunnet, slik det er nett etter at det har vakse fram frå det kapitalistiske samfunnet etter lange fødselsrier. Lova kan aldri stå over den økonomiske strukturen i samfunnet og den kulturelle utviklinga som han legg vilkåra for.»

I den fyrste fasen av det kommunistiske samfunnet (den som til vanleg vert kalla sosialismen) vert den «borgarlege retten» såleis *ikkje* avskaffa heilt ut, men berre delvis, berre i samsvar med den økonomiske revolusjonen som er nådd til då, dvs. berre i høve til produksjonsmidla. «Den borgarlege retten» godkjenner dei som privateigedom til einskildmenneske. Sosialismen gjer dei om til *sams* eigedom. *Så langt* — og berre så langt — kjem den «borgarlege retten» bort.

Men når det gjeld den andre delen av han varer han ved. Han varer ved i eigenskap av regulator (avgjerande faktor) når produkta skal fordelast og arbeidet tildelast mellom medlemene i samfunnet. Det sosialistiske prinsippet «den som ikkje arbeider skal heller ikkje eta» er *alt no* sett ut i livet. Det andre sosialistiske prinsippet, «lik produktmengd for likt arbeid», er òg *alt no* sett ut i livet. Men dette er ikkje kommunisme enno, og det avskaffar enno ikkje «borgarleg rett», som gjev einskildmenneske som er ulike, like mengder produkt att for ulike (verkeleg ulike) mengder med arbeid.

Dette er ein «mangel», seier Marx, men han er ikkje til å unngå i den fyrste fasen i kommunismen. For om vi ikkje skal tulla oss bort i utopiar, må vi ikkje tru at når folk har styrta kapitalismen, vil dei straks læra seg å arbeida for samfunnet *utan lovreglar*. Dessutan *skaper ikkje* det å avskaffa kapitalismen *straks* dei økonomiske vilkåra for ei *slik* forandring.

No finst det ingen andre reglar enn dei i den «borgarlege retten». Så langt trengst det difor framleis ein stat, som samstundes som han slår vern om den sams eigedomsretten over produksjonsmidla, tryggjer likskapen i arbeid og i fordelinga av produkta.

Staten visnar bort for så vidt som det ikkje lenger finst kapitalistar eller klassar, og fylgjeleg ingen *klasse* som kan *undertrykkjast*.

Men staten har enno ikkje visna heilt bort, sidan det framleis står att å verna om den «borgarlege retten», som helgar verkeleg ulikskap. For at staten skal visna heilt bort, er det naudsynt med fullstendig kommunisme.

4. DEN HØGARE FASEN I DET KOMMUNISTISKE SAMFUNNET

Marx held fram:

«I ein høgare fase av det kommunistiske samfunnet, etter at den slaveliknande underordninga av einskildmennesket under arbeidsdelinga har kome bort, og med den også motstriden mellom åndsarbeid og kroppsarbeid, etter at arbeid ikkje lenger berre er noko å leva av, men fremste trongen i livet, etter at produktivkreftene har auka med den allsidige utviklinga til einskildmennesket, og alle kjeldene til rikdom for fellesskapen flyt meir rikeleg fram — fyrst då kan vi leggja den snevre horisonten til den borgarlege retten heilt attom oss, og samfunnet kan skriva på fanene sine: Frå kvar etter evne, til kvar etter trong!»

Fyrst no kan vi fullt ut verdsetja kor rette merknadene til Engels var når han gjorde nådeløst narr av det meiningslause i å setja i hóp orda «fridom» og «stat». Så lenge staten er til, er det ingen fridom. Når det er fridom, kjem det ikkje til å vera nokon stat.

Det økonomiske grunnlaget for at staten skal visna heilt bort, er at kommunismen er utvikla til eit så høgt nivå at motstriden mellom åndsarbeid og kroppsarbeid fell bort. Men det fell ei av dei grunnleggjande kjeldene til moderne *sosial* ulikskap bort — ei kjelde som dessutan på ingen måte kan takast bort straks ved at ein berre gjer produksjonsmidla om til offentleg eigedom, ved at ein berre oreignar kapitalistane.

Denne oreigninga vil gjera det *mogleg* for produktivkreftene å utvikla seg kjempenessig. Og når vi ser kor utruleg kapitalismen alt no *seinkar* denne utviklinga, når vi ser kor store framsteg ein kunne gjera ut ifrå det tekniske nivået som alt no er nådd, då har vi rett til å seia med all mogleg tillit at når kapitalistane er oreigna, er det nøydd til å føra med seg at produktivkreftene i menneskesamfunnet får ei enorm utvikling. Men kor raskt denne utviklinga vil gå, kor snart ho vil nå fram til å bryta med arbeidsdelinga, og fjerna motstriden mellom åndsarbeid og kroppsarbeid, å gjera arbeidet om til «fremste behovet i livet», — det veit vi ikkje, og vi *kan ikkje* vita det.

Difor har vi berre rett til å tala om at staten ikkje kan unngå å visna bort, og leggja vekt på at denne prosessen er slik at han vil verta langvarig, og at han er avhengig av kor raskt den *høgare fasen* i kommunismen utviklar seg. Og vi let spørsmålet om kor lang tid det vil krevja at staten visnar bort, og kva konkrete former det vil skje i stå heilt ope, for det finst ikkje *noko* materiale som kan gje svar på desse spørsmåla.

Staten vil verta i stand til å visna heilt bort når samfunnet tek opp i seg regelen: «Frå kvar etter evner, til kvar etter trong», dvs. når folk har vorte så vane med å halda seg til dei grunnleggjande samversreglane i sam-

funnet og når arbeidet deira har vorte så produktivt at dei friviljug vil arbeida *etter evne*. «Den snevre horisonten til den borgarlege retten» tvingar ein til å rekna etter like hjartelaust som ein Shylock om den eine ikkje har arbeidd ein halvtime meir enn den andre, eller om den eine ikkje får mindre betaling enn den andre — denne snevre horisonten vil då vera tilbakelagt. Då vil det ikkje trengast at samfunnet set fast kor mykje kvar skal få når produkta verte fordelte. Kvar og ein vil ta fritt «etter trong».

Frå borgarleg synsstad er det lett å slå fast at ein slik samfunnsskipnad er «rein og skjer utopi» og flira av sosialistane for å lova alle retten til å få frå samfunnet så mykje dei vil av trøflar, bilar, piano osv. — utan at det vert ført noko som helst slags kontroll med kor mykje kvar einskild innbuar arbeider. Heilt opp til denne dag nøyer dei fleste borgarlege «sakkunnige» seg med å flira på denne måten. Med det avslører dei både kor uvitande dei er og kor eigennyttig dei forsvarar kapitalismen.

Fåkunne — for det har aldri falle nokon sosialist inn å «lova» at den høgare fasen i utviklinga av kommunismen skal koma. Når det gjeld *spådomane* frå dei store sosialistane om at denne fasen vil koma, så føreset det at arbeidsproduktiviteten ikkje er som no, og at gjennomsnittsmenneska *ikkje er som no*, når dei — nett liksom presteskulestudentane i sogene til Poinjalovski²⁴ — er i stand til å gjera skade på lagra av samfunnsrikdomar «berre på moro», og til å krevja det umoglege.

Fram til den «høgare» fasen i kommunismen kjem, vil sosialistane krevja *svært streng* kontroll frå samfunnet *og frå staten* med kor mykje som vert arbeidd og kor mykje som vert forbrukt. Men denne kontrollen må *ta til* med at kapitalistane vert oreigna, med at det vert sett opp arbeidarkontroll over kapitalistane, og det er ikkje ein stat av byråkratar som skal stå for denne kontrollen, men ein stat av *væpna arbeidarar*.

Når dei borgarlege ideologane (og vedhenget deira, slike som Tsereteli, Tsjernov & co.) forsvarar kapitalismen ut frå eigennytte, gjer dei det med å diskutera og snakka om ei fjern framtid *i staden for* å ta opp dei levande og brennande spørsmåla i *dagens* politikk, nemleg om å oreigna kapitalistane, gjera *alle* innbuarar om til arbeidarar og andre tilsette i *eitt* kjempestort «syndikat» — heile staten — og å underordna alt arbeidet til dette syndikatet heilt ut under ein verkeleg demokratisk stat, *staten av sovjeta til arbeidar- og soldatutsendingane*.

Når den lærde professoren, etterfylgd av spissborgaren, som i sin tur vert etterfylgd av slike som Tsjernov og Tsereteli, talar om ville utopiar, om dei demagogiske lovnadene til bolsjevikane, om det umoglege i å «innføra» sosialismen, då tenkjer han i røynda på det høgare stadiet eller den høgare fasen i kommunismen, det som ingen nokon gong har gjeve lovnad om eller jamvel har tenkt på å «innføra» avdi det allment sett ikkje kan «innførast».

Og dette fører oss til spørsmålet om det vitenskaplege skiljet mellom sosialisme og kommunisme, det Engels var inne på i den drøftinga vi har sitert om det urette i nemninga «sosialdemokrat». Politisk vil skilnaden mellom den fyrste eller lågare og den høgare fasen i kommunismen med tida truleg verta uhorveleg stor. Men det ville vera latteleg å sannkjenna denne

skilnaden no under kapitalismen, og berre individuelle anarkistar vil kan hende seia at dette er grunnleggjande viktig (om det framleis finst nokon mellom anarkistane som ikkje har lært noko av at folk som Kropotkin, Grave, Cornelissen og andre anarkist-«stjerner» har vorte omgjorde til sosialsjavinistar på «Plekhanov-vis» eller til «skyttargravsanarkistar», slik Ghe — ein av dei få anarkistane som framleis eig ærekjensle og samvit — har kalla det).

Men det vitskaplege skiljet mellom sosialismen og kommunismen er klårt. Det som til vanleg vert kalla sosialisme gav Marx nemninga den «fyrste» eller lågare fasen av det kommunistiske samfunnet. I den mon produksjonsmidla vert *felleseige* kan ordet «kommunisme» nyttast her og, så sant vi ikkje gløymer at dette *ikkje* er fullstendig kommunisme. Den store verdien i forklaringane til Marx ligg i at han her og nyttar den materialistiske dialektikken og utviklingslæra fylgjestrengt, og at han ser kommunismen som noko som utviklar seg *ut or* kapitalismen. I staden for å finna opp spissfindige og «utspekulerte» definisjonar og gje seg ut i ein ufruktbar ordkrangel (kva er sosialisme? kva er kommunisme?), kjem Marx med ein analyse av det ein kan kalla utviklingsstega i den økonomiske mogninga av kommunismen.

I fyrste fasen, eller fyrste utviklingssteget sitt, *kan ikkje* kommunismen enno vera fullt ut økonomisk mogen eller fri frå tradisjonane eller far etter kapitalismen. Av dette fylgjer det interessante tilhøvet at kommunismen held ved lag «den snevre horisonten til den borgarlege retten» i fyrste fasen sin. Sjølv sagt føreset den borgarlege retten når det gjeld fordelinga av *forbruksvarer* at det finst ein *borgarleg stat*, for lov er ingenting utan eit apparat som er i stand til å *vinga igjennom* at lovreglane vert haldne.

Det fylgjer av det at under kommunismen vil ikkje berre den borgarlege retten vara ved ei stund, men jamvel den borgarlege staten, utan borgarskapet!

Dette kan høyrast som eit paradoks eller rett og slett eit dialektisk ordspel, slik marxismen ofte vert skulda for av folk som ikkje har gjort seg det minste umak med å studera det uvanleg djupe innhaldet i han.

Men i røynda vil leivningar av det gamle som overlever i det nye møta oss på kvart einaste steg i livet, både i naturen og i samfunnet. Og Marx førte ikkje inn ein bit med «borgarleg» rett i kommunismen på slump, han peika på kva som er økonomisk og politisk uunn-gåeleg i eit samfunn som stig fram *ut or morslivet* på kapitalismen.

Demokratiet er overlag viktig for arbeidarklassen i den kampen han fører mot kapitalistane for å frigjera seg. Men demokratiet er på ingen måte ei grenseline som ikkje må overskridast. Det er berre eitt av utviklingsstega på vegen frå føydalismen til kapitalismen, og frå kapitalismen til kommunismen.

Demokrati tyder likskap. Det vil verta klårt kor mykje kampen proletariatet fører for likskap, og slag-ordet om likskap, har å seia om vi tolkar han rett til å tyda avskaffing av *klassane*. Men demokrati tyder berre *formell* likskap. Og så snart alle medlemene av samfunnet har nådd likskap i høve til eige av produksjonsmidla, det vil seia likskap i arbeid og løn, er manneætta nøydd til å verta stilt andsynes spørsmålet om å gå vidare frametter frå formell likskap til røyneleg likskap, dvs. til å la regelen «frå kvar etter evne, til kvar etter

trong» ta til å verka. Kva steg manneætta vil gå igjennom og kva praktiske tiltak ho vil setja i verk for å nå dette øvste målet, det veit vi ikkje, og det kan vi ikkje vita. Men det er viktig å innsjå for ei uendeleg lygn som ligg i den vanlege borgarlege oppfatninga om at sosialismen er noko livlaust, stramt og fastlåst ein gong for alle. I røynda er det slik at *berre* sosialismen kjem til å verta ei rask, ekte og verkeleg masserørsle frametter, som fyrst vil femna om *fleirtalet* og sidan om heile folkesetnaden i alle område av offentleg liv og privatliv.

Demokratiet er ei statsform og ein av variantane av staten. Fylgjeleg står det på eine sida for organisert, systematisk bruk av tvang mot personar liksom alle statar. Men på andre sida vil det seia formell godkjenning av likskapen mellom innbuarane, og like rettar for alle til å avgjera kva skap staten skal få og til å administrera han. Dette fører i sin tur med seg at på eit visst steg i utviklinga av demokratiet, smir det fyrst ihop den klassen som fører ein revolusjonær kamp mot kapitalismen — proletariatet. Det set proletariatet i stand til å knusa den borgarlege — jamvel den republikansk-borgarlege — statsmaskinen, den ståande hæren, politiet og byråkratiet, og slå det i småbitar og sopa det vekk frå jordoverflata. Det set proletariatet i stand til å setja i staden eit *meir* demokratisk statsapparat for dei, men like fullt eit statsapparat, i form av væpna arbeidarar som så formar ein milits som femner om heile folkesetnaden.

Her «vert kvantitet gjort om til kvalitet»: Ein *slik* grad av demokrati ber i seg at grensene for det borgarlege samfunnet vert overskridne og den sosialistiske omskipinga tek til. Dersom verkeleg *alle* tek del i administreringa av staten, kan ikkje kapitalismen halda på taket sitt. Utviklinga av kapitalismen skaper i sin tur *vilkåra* som gjer det *mogleg* for verkeleg «alle» å ta del i administreringa av staten. Nokre av desse vilkåra er: Allmenn lese- og skrivekunnskap, som alt er oppnådd i ein del av dei mest framskridne kapitalistlanda: «Opplæring og disiplinering» av millionvis av arbeidarar ved hjelp av det veldige, sosialiserte apparatet til posttenesta, jernbanane, storfabrikkane, handels- og bankverksemd i stor målestøkk osfr., osfr.

Med desse *økonomiske* føresetnadene er det godt mogleg å gå rett vidare, over natta, med å ta plassen til kapitalistane og byråkratane i *kontrollen* over fordelinga og produksjonen etter at dei er styrta. Dei væpna arbeidarane og heile den væpna folkesetnaden kan ta plassen deira i arbeidet med å føra ettersyn med arbeidet og produkta. (Spørsmålet om kontroll og ettersyn må ikkje verta samanblanda med spørsmålet om den vitenskapleg utdanna staben av ingeniørar, agronomar osfr. Desse herrane arbeider i dag i lydnad etter ynska til kapitalistane, og kjem til å arbeida endå betre i morgon i lydnad etter ynska til dei væpna arbeidarane.)

Ettersyn og kontroll — det er *i hovudsak* det som trengst for at den *fyrste fasen* i det kommunistiske samfunnet skal «koma glatt i gang» og funksjonera som han skal. *Alle* innbyggjarar vert gjorde om til løna

tilsette i staten, som er samansett av væpna arbeidarar. *Alle* innbyggjarar vert tilsette og arbeidarar i eitt *einskild* landsfemnande stats-«syndikat». Alt som krevst er at dei skal arbeida likt, gjera sin del av arbeidet skikkeleg, og få lik betaling. Kapitalismen har *forenkla* det ettersynet og kontrollen som trengst for dette til det yste og skore det ned til uvanleg enkle framgangsmåtar — som kvart einaste lesekyndig menneske kan utføra. Det gjeld å sjå etter og notera ned, å kunna dei fire rekneslaga, og å skriva ut dei kvitteringane som trengst.*

Når *fleirtalet* av folket sjølvstendig og over alt tek til å føra slikt ettersyn og utføra slik kontroll over kapitalistane (som no er gjorde om til tilsette) og over den intellektuelle fiffen som held oppe dei kapitalistiske vanane sine, då vil denne kontrollen verkeleg verta allfemnande, allmenn og uttrykk for folkeviljen. Og det vil ikkje vera mogleg å koma unna han, for det vil ikkje vera «nokon stad å dra».

Heile samfunnet vil verta eitt kontor og ein einskild fabrikk, med likt arbeid og lik løn.

Men denne «fabrikk»-disiplinen, som proletariatet vil la femna om heile samfunnet etter at det har slege kapitalistane og kasta utbytarane over ende, er på ingen måte idealet og det endelege målet vårt. Det er berre eit naudsynt *steg* for å reinska heilt ut or samfunnet all vanæra og styggedomen til den kapitalistiske utbyttinga, og for *vidare* framsteg.

Frå den stunda alle samfunnsmedlemene, eller i det minste det digre fleirtalet, har lært å administrera staten *sjølve*, har teke dette arbeidet i sine eigne hender, har skipa til kontroll over det ringe kapitalistiske min-

* Når dei viktigare funksjonane til staten vert skorne ned til slikt ettersyn og kontroll frå arbeidarane sjølve, vil han ikkje lenger vera ein «politisk stat», og «dei offentlege funksjonane vil tapa den politiske karakteren sin og verta omgjorde til reine administrative funksjonar» (jfr. ovanfor, kap. IV, 2, Engels' samanstyrt med anarkistane).

dretalet, over den fiffen som ynskjer å halda oppe dei kapitalistiske vanane sine, og over dei arbeidarane som har vorte heilt utskjemde av kapitalismen — frå denne stunda tek trongen for styresmakter av noko slag til å koma heilt bort. Di meir fullstendig demokratiet er, di nærare kjem den stunda då det ikkje lenger er naudsynt. Di meir demokratisk den staten vert som er sett saman av dei væpna arbeidarane, og som «ikkje lenger er ein stat i rette tydinga av ordet», di snøggare tek *kvar form* for stat til å visna bort.

For når *alle* har lært å administrera, og verkeleg administrerer produksjonen i samfunnet sjølvstendig, fører sjølvstendig ettersyn og kontroll over snyltarane, rikmannssønene, svindlarane og andre «vaktarar av dei kapitalistiske tradisjonane», då er det nøydd til å verta så utruleg vanskeleg å koma seg unna slikt folkeleg ettersyn og kontroll, slikt eit sjeldant unnatak, og vil truleg verta fylgd av slik rask og streng straff (for dei væpna arbeidarane er praktiske menneske og ikkje sentimentale intellektuelle, og dei vil knapt la nokon få driva ap med seg), at det *naudsynte* i å halda seg til enkle, grunnleggjande reglar i fellesskapen temmeleg snart vil verta ein *vane*.

Då vil dei dørene verta opna på vidt gap som fører over frå den fyrste fasen i det kommunistiske samfunnet til den høgare, og med det til at staten visnar fullstendig bort.